

هنوایک

روش مباحثه

مخلص كلام حضرت استاد حجة الإسلام

و المسلمین شیخ محمد حسن وکیل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين، و صَلَّى الله على سيدنا محمد و آله الطاهرين
و لعنة الله على أعدائهم أجمعين، من الآن إلى قيام يوم الدين
و لا حول و لا قوة إلا بالله العلي العظيم

مباحثی که بایستی در مباحثه رعایت شود:

۱. مباحثه طبق درس و مطالعه است؛ پس مطالبی که مهم است عبارت است از:
    - مطالعه کامل متن، حواشی و شروح. اگر جایی امر دائر شد بین خوب فهمیدن متن و حاشیه، متن مقدم است.
    - منظم سازی ابتدائی: مباحث را منظم کند و حداقل فهرست آنها را در کاغذ پاره ای بنویسد، و یا در ذهن خود منظم داشته باشد.
    - مشخص کردن موارد ابهام در متن یا حواشی: موارد سؤال یا موضعی که فهمیده نشده است را چه در متن و چه در حاشیه مشخص کرده و در مباحثه بیان کنند. حواشی را تعامل و تقابل نمایند.
    - یافتن تمرین، از فعالیت‌های قبل مباحثه می باشد.
  ۲. رعایت نظم (این مورد در درس نیز باید رعایت شود)؛ نظم حق الناس است.
  ۳. نباید مباحثه نوبتی باشد؛ ابتداء «بسم الله» بگویند و واقعاً امر را به خداوند ﷻ بسپارند، قرعه بیندازند، به هرکسی آمد مباحثه کند و لو اینکه دفعات پیش هم مباحثه کرده باشد.
  ۴. درس را مانند یک استاد تقریر کند: بحث را به تفصیل -از سیر تا پیاز- توضیح دهد، حتی مباحث واضح؛ علامه طهرانی ﷻ می فرمودند: «در مباحثه خود را در مقام استاد فرض کنید».
- بعد مباحث خودش باید متن را بخواند و مطالب را از آن استخراج کند؛ اینکه یکی توضیح دهد و یکی عبارت بخواند درست نیست، مگر در مواقعی که مباحثه مُرده و خشک است، مثل مباحثه صرف. در درس خارج خیلی اوقات اصلاً مطالب استاد را مطرح نمی کنند و فقط نظرات خود و دلائلش را بیان، نقد و بررسی می کنند و می روند.

۵. در هنگام مباحثه حتماً مقرر کتاب را ببندد؛ همچنانکه از علامه رحمته الله و سائر علماء رحمهم الله منقول است. ولی برای غیر مقرر مشکلی نیست که کتاب باز باشد، تا بتواند خوب مچ‌گیری کند.

۶. به مقدار نیاز در بحث، از مطالب شروح و حواشی و نمونه‌های کاربردی عرضه نماید؛ درس بدون شرح و حاشیه، درس نیست.

در مواردی که درس را خوب کار بکند و توضیح بدهد اما باز هم وقت اضافه بیاید، شروح را قرار بگذارند مباحثه کنند. خواندن حواشی باید مطابق با وقت باشد؛ مثلاً اگر یک ساعت وقت دارد و مطالعه متن، نیم ساعت طول می‌کشد، نیم ساعت دیگر را حاشیه بخوانند، تا به هر جا که رسید؛ لازم نیست ملتزم باشند تمام حاشیه را بخوانند.

۷. موارد سؤال و ابهام را با هم مرور کنند.

۸. نقد و بررسی در علوم استدلالی: بر سر استدلال‌ها چک و چانه بزنند؛ یک جمله آقای واسطی رحمته الله داشتند که می‌فرمودند: وقتی مباحثه می‌کنید یا حتی مطالعه می‌کنید در کتب استدلالی مقابل هر جمله یک «چرا؟» بگذارید.

البته باید این کار به تناسب درس باشد؛ یعنی: متناسب با درس و نوع کتاب، به مقداری که استاد می‌گوید: «الآن جایش است» جلو بروند.

۹. طرف مقابل همواره مترصد مچ‌گیری از هم‌بحث باشد، مخصوصاً در عبارت خوانی (در اعراب)، منظور این است که در وسط بحثش به او تذکر دهد، نه وسط حرفش. باید این کار را بکنند تا برایشان صحیح‌خوانی ملکه شود؛ زیرا از طلابی که خیلی درس خوان بوده‌اند ۷۰-۸۰ درصدشان در پیروی عبارات را اشتباه می‌خوانند.

مرحوم علامه رحمته الله می‌فرمودند: من به این مسأله عبارت آنقدر حساس بودم که وقتی کفایه می‌خواندم به استاد تذکر می‌دادم که اشتباه خواندید، ایشان هم می‌گفت: «آقا سید محمدحسین شما الآن کفایه می‌خوانید ولی هنوز ادبیات را رها نکرده‌اید؟!». من نه اینکه خواسته باشم اشکالی کرده باشم تذکر می‌دادم، بلکه به این خاطر که ادبیات آنقدر اهمیت دارد که اگر انسان مدتی اشتباه بشنود ملکه صحیح خوانیش خراب می‌شود.

۱۰. زمان:

• قبل از درس بعدی باشد؛ البته مقصود پیش مباحثه نیست.

- زمان برای مطالعه کافی باشد.
- زمان برای مباحثه کافی باشد: زمان مباحثه را بیست دقیقه یا نیم ساعت نگذارند.
- زمانِ نشاط جسمی و روحی باشد: بعد از غذا خوردن و... نباشد.

۱۱. مکان:

- دارای آرامش باشد.
- شرایط مناسب جسمی که خسته نشوند وجود داشته باشد: اگر مباحثه طولانی است و نیاز به تکیه دادن می‌باشد، و یا به دلیل مثلاً پا درد نیاز به روی صندلی نشستن است، یا... این مسائل را رعایت کنند.
- عدم مزاحمت برای دیگران: نزدیک کتابخانه، مدرّس، نمازخانه هنگام عبادت و... نباشد. اه

ضمیمه:

حضرت علامه آیه الله حاج سیّد محمدحسین حسینی طهرانی رحمته الله علیه:

طلبه پس از آنکه درس را از محضر استاد فراگرفت باید به مطالعه دقیق آن پردازد و نکات و دقائق آن را استخراج کند؛ در مورد ألفاظ و کلمات و تعابیر مصنّف و شارح تأمل کند و در آن بیندیشد و از کنار آن سرسری و بی‌توجه عبور نکند. مثلاً اگر به قراءت شرح سیوطی بر ألفیه مشغول است، در ابتدای ارجوزه که ابن مالک می‌گوید: «وَأَسْتَعِينُ اللَّهَ فِي الْفَيْءِ» و شارح در شرح آن می‌گوید: «وَأَسْتَعِينُ اللَّهَ فِي نَظْمِ اُرْجُوزَةِ اَلْفَيْءِ» باید فکر کرد و به دنبال آن گشت که چرا «نَظْمِ اُرْجُوزَةِ» را بین جار و مجرور قرار داد و دلیل این توسط چیست؟

از حواشی مقدار لازم را مطالعه کند و بعد با شریک علمی خود به مباحثه آن درس مشغول شوند؛ به این کیفیت که همه مطالب درس را در ذهن و خاطر خود داشته باشد و همه را از حفظ بگوید و آنچنان زیبا تقریر کند که گویی مشغول تدریس است و در این هنگام، هم‌بحث او باید با دقت به مطالب و تقریر او گوش دهد و مواضع اشتباه را تصحیح کند.

بعد از بیان مطالب، نوبت به تطبیق آن‌ها با عبارات کتاب می‌رسد که باید عبارات عربی را صحیح آدا کند و اعراب آن‌ها را کاملاً اظهار کند و وقف به سکون ننماید! ^۱